

Haloz, Vinorodnih in Gozdnatih, ki jo avtor posrečeno uvaja namesto dosedaj običajne delitve na Zgornje in Spodnje Haloze, se opira na tehtno ugotovljene in označene razlike med njima v naravnih danostih, naseljenem in gospodarskem razvoju ter zunanem licu pokrajine. Kar zadeva ravno zunanje lice, naj podčrtam, da nam je ta, tako podrobno dokumentirana dvojnost Haloz lahko eden od najboljših primerov za pojem t.i. »fiziognomskih« regij, pojem, ki ga nekateri radi uporabljamo, pa ni vedno prav razumljen. Iz Bračičeve študije nam Gozdnate Haloze res nazorno stopajo pred oči z vsemi lastnostmi, po katerih se razlikujejo od Vinorodnih Haloz. Ne samo po višjem odstotku gozda (v vseh opisanih razdobjih od 50 do 60 % vse površine v nasprotju z niti 40 % v Vinorodnih Halozah), temveč tudi po višjem, že bolj hribovitem kot gričevnatem svetu, kjer so površine in druge možnosti za ugodno kmetovanje, še posebej za vinogradništvo, bistveno manjše. Za Gozdnate Haloze je značilna tudi bolj odročna lega, ki je vse do danes vplivala tudi na nekakšno patriarhalno konservativnost tamkajšnjega kmečkega življa. Zato so Gozdnate Haloze ena najbolj nenavadno zaostalih, če ne sploh najbolj zaostala pokrajina Slovenije, vsekakor še precej bolj kakor Vinorodne Haloze. Te zaostalosti tudi industrija na obrobem Bregu še ni mogla resno načeti.

Površine njiv in vinogradov se tu v zadnjih desetletjih še neprimerno bolj krčijo kakor v Vinorodnih Halozah, mali kmetje in kajzarji živetarijo še mnogo bedneje kot tam, vinogradništvo, ki je tu v nasprotju z Vinorodnimi Halozami od nekdanjega dajalo samo nižjerazredna vina, je tu v kmečkih rokah in nezadržno nazaduje. Sem sploh ni segla nedomača, meščanska vinogradniška posest z ustrezno modernizacijo obdelovanja in izkoriščanjem viničarske delovne sile, kakor se je to zgodilo marsikje v Slovenskih goricah, pa tudi v Vinorodnih Halozah. Gre torej v Halozah za dva, po prirodnih danostih in po razvoju kulturne pokrajine dokaj različna pokrajinska tipa. Meja med njima seveda ni povsod ostra. Saj nam študija lepo pokaže, kako je morda samo »vinorodni« Janški vrh nekakšen otok na severovzhodnem obrobju Gozdnatih Haloz, ki še nekako spominja na sosednje Vinorodne Haloze.

Še bolj kakor v Vinorodnih Halozah so seveda v Gozdnatih odprta vprašanja prihodnjega razvoja. Avtor jih načinja na zaključku. Perspektive gleda ne samo v odpravljanju vseh splošnih svojstev nerazvitosti, temveč predvsem v preusmerjenosti kmetijstva v panoge, za katere so tu naravne danosti, a so ostale doslej še skoraj neizrabljene (sadjarstvo, travništvo z živinorejo itd.).

Bračičevo študijo velja priporočiti za vzgled regionalnega dela vsem slovenskim geografom. Želeli bi bilo, da bi tudi druge slovenske pokrajine doživele čim več podobnih obdelav.

Svetozar Ilešič

Geografski zbornik XXII, SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Ljubljana, 1983, 346 str.

22. številka Geografskega zbornika, ki jo je skrbno uredil akademik prof. dr. Svetozar Ilešič, vsebuje štiri nove zanimive razprave: o poplavnih področjih v porečju Rašice z Dobrepoljami (Drago Meze) in v porečju Hudinje (Milan Natek), o kvartarnem razvoju Škofjeloškega hribovja (Milan Šifrer) in o geomorfološkem razvoju Kaninskega pogorja s posebnim ozirom na glaciokraške pojave (Jurij Kunaver).

V razpravi D. Meze ta o poplavnih področjih v porečju Rašice z Dobrepoljami je zelo nazorno prikazan mehanizem nastajanja rednih, pa tudi ekstremnih poplav, ki najpogosteje prizadenejo Struge, jugovzhodni del Dobrepolj. Večji del porečja Rašice je fluvioakraški z normalnim površinskim odtokanjem. Ob Rašici in njenih večjih pritokih, Robarici in Velikem grabnu, so nastale do 200–500 m široke aluvialne ravnice, ki so zgrajene pretežno iz dolomitnega proda in zlasti v osrednjem delu mokrotne ter izpostavljene stalnim poplavam. Le-te se pojavljajo predvsem zaradi

naglega dotoka vode z dolomitnih pobočij v dolino, vendar ne delajo posebne škode, ker poplavijo le ožje pasove travnikov ob rečnih strugah.

Najobsežnejše poplavno področje je v Ponikvah, kjer so ponori Rašice. Kadar ponori ne morejo več požirati narasle vode, se le-ta razlije in začne teči po travni strugi proti Dobropoljam. Običajno poplavna voda se porazgubi v ponorih na severozahodnem delu polja. Do najbolj ekstremnih poplav pride, kadar visoka voda iz Rašice teče naprej preko polja proti Strugam, kjer se ji spotoma pridruži še voda iz štirih močnih kraških izvirov na zahodnem robu polja. Tedaj velike množine vode na hitro poplavijo vsa polja in večino vasi v Strugah ter odtečejo šele po 1–2 tednih. V zadnjih sto letih je Struge prizadelo kar šest katastrofalnih poplav, od katerih je bila največja v letu 1933, ko je naglo naraščajoča voda uničila ali poškodovala večino gospodarskih poslopij in stanovanjskih hiš.

Sledi razprava M. Natka o poplavnih področjih v porečju Hudinje. Prikazuje obseg in značilnosti poplavnih področij pred in po izvršenih regulacijah Hudinje in pritokov, ki so se z regulacijami zmanjšala s 763 ha na današnjih 185 ha. Nekdanja poplavna področja so ob spodnjem toku Hudinje zasedle industrija, prometne in servisne dejavnosti v naglo se razvijajoči celjski industrijski coni. Današnja poplavna področja obsegajo pretežno travnike, tako da ne igrajo posebne vloge v vsakdanjem življenju.

Posebno pozornost posveča avtor tudi podnebnim in hidrološkim značilnostim porečja, saj so visoke dnevne količine padavin, oblika porečja, strmec vodnega toka in rečni režim Hudinje med poglavitnimi razlogi za pogoste in često katastrofalne poplave. Ker je Hudinja hudourniška reka, poplave nastopajo zelo naglo, a že po nekaj urah tudi prenehajo, tako da ob njej ni razvit tipično poplavni svet, kot ga najdemo ob vzhodnih pritokih, kjer se poplavnim vodam pridruži še talnica.

V drugem delu študije proučuje avtor vpliv regulacij na zmanjšanje poplavnega sveta in propad skoraj vseh obratov na vodni pogon, ki sta ga povzročila močna deagrarizacija in depopulacija porečja. Podrobno proučuje tudi spremembe v izrabi tal v porečju od leta 1896 do danes; v tem času so se njivske površine zmanjšale za 31 %, delež travnikov pa povečal za 24 %, medtem ko so se gozdovi le malenkostno razširili. Močno se je spremenila tudi demografska podoba porečja, kar se vse odraža tudi v zunanji podobi poplavnega sveta, ki je ob Hudinji predvsem odraz človekovega delovanja.

Šifrerjeva študija prinaša nova spoznanja o kvartarnem razvoju Škofjeloškega hribovja. Avtor ugotavlja, da je močna poglobitev dolin v nekdanje terciarne ravni kvartarne starosti. Temu obdobju poglobljanja pripada kar šest in ne samo dve terasi, ki jih najdemo v vseh večjih dolinah. Erozijska je bila pretežno klimatsko pogojena in je poglobila doline za 150–200 m, v območjih tektonskega dviganja pa do 300 m. Tako močna erozijska je posledica naglega menjavanja hladnih obdobj z zelo močnim mehaničnim razpadanjem, ki je dajalo dovolj proda za globinsko erozijo, in toplih obdobj s prevladujočim kemičnim preperevanjem. Globinsko vrezovanje rek je bilo prekinjeno samo ob najbolj suhih višjih poledenitvah, ko reke niso mogle sproti odnašati vsega proda. Avtor natančno in argumentirano prikaže razširjenost, značilnosti ter dokaze za krenološko klasifikacijo šestih sistemov teras, ki jih uvršča v naslednja obdobja: terasa 1 (4–10 m nad dolinskim dnem; vürm), terasa 2 (10–20 m nad dolinskim dnem; riss), terasa 3 (30–40 m nad dolinskim dnem; mindel), terasa 4 (60–70 m nad dolinskim dnem; günz), terasa 5 (90–110 m nad dolinskim dnem; najstarejši pleistocen) in terasa 6 (120–150 m nad dolinskim dnem; najstarejši pleistocen).

Najobsežnejša je študija J. Kunaverja o geomorfološkem razvoju Kaninskega pogorja s posebnim zirirom na glaciokraške pojave. Najprej prikazuje petrografske razlike med triasnimi kamninami pogorja, ki neposredno pogojujejo drobne kraške površinske oblike. Podrobna analiza ostankov uravnav je pokazala, da so Kaninski podi in Goričica kot naj-

bolj uravnana dela sestavljeni iz več stopenj, višinska razlika 150 m med njima pa je verjetno posledica neotektonike. Avtor je proučil tudi nastanek ozkih grebenov ali skednjeve ter ostanke ledeniške erozije in akumulacije. Zlasti ledeniška erozija je zapustila veliko sledov, ki se značilno kombinirajo z učinki kraškega preoblikovanja, tako da lahko govorimo o ledeniško-kraškem reliefu.

Avtor se še zlasti podrobno ukvarja z drobnimi kraškimi oblikami na golih, ledeniško obrušeni skalnih površinah, od najmanjših biokorozijskih izdolbin do žlebičev, škrapelj, škavnic, korozijskih stopničk in kotličev. Značilno je zaporedje žlebičev in škrapelj na laštih v spodnjem delu podov (žlebiči, škraplje, kotliči, brezna), kar je v sorazmerju s trajanjem korozijskega razčlenjevanja zaradi postopnega umikanja morene in naraščajoče količine agresivne vode.

Razprava, ki ji je dodana še lepo izdelana barvna geomorfološka karta pogorja v merilu 1:20.000 ter dva primera kartiranja drobnih kraških oblik v merilu 1:500, je nedvomno pomemben prispevek k pojasnjevanju geneze, klasifikaciji in terminologiji drobnih kraških oblik, skupaj z ostalimi razpravami v tej številki Geografskega zbornika pa pomeni nov prispevek k boljšemu poznavanju našega slovenskega ozemlja.

Karel Natek

Vegetacijska karta Postojna L 33-77, tolmač k vegetacijskim kartam 2. SAZU, Biološki inštitut Jovana Hadžija, str. 118, Ljubljana, 1982.

Po dolgoletnem in napornem kartiranju vegetacije Slovenije smo dobili prvo tiskano barvno vegetacijsko karto v merilu 1:100.000 in njen tolmač. Oboje je pripravila skupina fitocenologov iz Biološkega inštituta Jovana Hadžija ZRC SAZU v Ljubljani. Končno redakcijo vsega teksta tolmača je opravil Mitja Zupančič, tehnično izvedbo karte pa Ivo Puncer, oba člana te skupine.

Za listi geoloških in pedoloških kart v velikem merilu smo Slovenci s to karto dobili tudi prvi list vegetacijske karte v takem merilu. S tem se vedno bolj širi poznavanje prirodnih dejavnikov v naši domovini, kar je dokaj pomembno tudi za geografijo Slovenije. Prav rastje predstavlja tisti prirodni dejavnik, ki marsikdaj manjka pri geografskem prikazu Slovenije in njenih pokrajin.

List Postojna (L 33-77, 1:100.000 po Parizu) prikazuje vegetacijo od skrajnega dela Vipavske doline na jugozahodu, preko Pivke in visokih kraških planot do Ljubljanskega barja. Na tem ozemlju so avtorji karte razčlenili vegetacijo na gozdno in grmiščno, traviščno, vegetacijo skalnih razpok in melišč ter ruderalno rastje. Poleg tega karta predstavlja razširjenost petih vegetacijskih kompleksov in treh razvojnih stadijev vegetacije. Kmetijske kulture in naselja označuje bela oziroma svetlo siva barva. Gozdno in grmovno rastje ter rastje skalnih razpok in melišč predstavljajo fitocenoze na ravni asociacije, travniško rastje pa fitocenoze na višji sinsistematski ravni. Posamezne rastlinske vrste, zlasti drevesne (poleg tega še dve grmovni in eno zeliščno) označujejo posebni znaki.

Posamezne gozdne in grmiščne vegetacijske enote prikazujejo polne barvne ploskve. Barve so izbrane po načelu ekološke transformacije. Po njem označuje vegetacijo, ki raste na suhih in toplih rastiščih, svetli ton orarve (oranžen), tisto na hladnih rastiščih pa temnejši (modri) barvni toni. Tak izbor barve omogoča hitro ugotavljanje, za kakšno vegetacijsko enoto gre. Med gozdnimi združbami na sami karti dokaj izstopa dinarski jelovo-bukov gozd z izrazito temno zeleno nianso, ki premočno udarja v oči. Za nianso svetlejše barva bi omilila to močno poudarjenost. K hitremu ugotavljanju vegetacijskih enot pripomore tudi številčna oznaka posamezne gozdne in grmiščne združbe.

Na karti dobro izstopa tudi travniška vegetacija, ponazorjena z blago rumeno barvo in določenimi grafičnimi znaki. To rastje, marsikje sekundarno, kaže, kako je človek tudi v tem delu Slovenije posegel v primarno